

Теорія та методика навчання

УДК 378.016:811

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17917062>

Текстоцентричний підхід у вивченні мовних дисциплін здобувачами вищої освіти

Мішеніна Тетяна Михайлівна

доктор педагогічних наук, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг, Україна,

<http://orcid.org/0000-0002-5992-4035>

Скидан Сергій Олександрович

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри мовної підготовки, Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький, Україна,

<http://orcid.org/0000-0002-9478-5341>

Прийнято: 25.11.2025 | Опубліковано: 10.12.2025

***Анотація:** Публікація присвячена розкриттю питання застосування текстоцентричного підходу у вивченні мовних дисциплін здобувачами вищої освіти. **Метою статті** є розкриття змісту й опису реалізації текстоцентричного підходу у вивченні мовних одиниць здобувачами вищої освіти. Реалізація мети передбачала виконання завдань: проаналізувати наукову літературу з метою з'ясування змісту текстоцентричного підходу; розкрити особливості реалізації текстоцентричного підходу у вивченні мовних дисциплін здобувачами вищої освіти. **Методи.** Досягненню мети слугували*

методи аналізу й синтезу педагогічних досліджень стосовно сутності текстоцентричного підходу в навчанні мови, мовних дисциплін у фаховій підготовці; описовий метод було застосовано при формулюванні частково-пошукових і навчально-дослідницьких завдань, проблеми й суперечності, винесені на обговорення; мовного матеріалу, рекомендованого для спостереження на основі текстового супроводу.

Результати. Текст розглянуто з таких позицій, як-от: 1. Текст академічний, який містить наукову (галузеву) інформацію, достатню для вироблення ключових компетентностей; засвоєння знань, які вможливають успішне розв'язання фахово орієнтованих завдань. Академічний текст відповідає загалом інформаційному змісту підручника, рекомендованого в навчальній програмі, водночас задля подолання суперечності, що полягає в засвоєнні здобувачами програмового матеріалу в межах дидактично обробленої інформації, вияву освітніх запитів, а також мотиваційної позиції стосовно альтернативних точок зору у філологічній галузі. Уведення до академічного тексту проблемних питань сприятиме формуванню уявлення про розглядувані об'єкт, поняття, явище з опертям на полісемантичність думок науковців. Процедура змістового наповнення академічного тексту передбачає використання сучасних інформаційних технологій, що вможливорює швидкий доступ до ресурсу (академічних текстів); винесення на обговорення проблемних питань, виконання частково-пошукових і навчально-дослідницьких завдань у межах мовної дисципліни; інтегративне подання навчального матеріалу, що дозволяє застосовувати алгоритми спостережень, аналізу, застосовуваних в інших галузях, суголосних мовних дисциплінах. 2. Тексти різного стильового уналежнення (текст дібраний задля спостереження над мовним матеріалом, застосування алгоритмів аналізу мовних одиниць, галузевих термінів, надфразних єдностей тощо). Текст для дослідження подано як об'єкт лінгвістичного розгляду, добір тексту постійно оновлюється

відповідно до поставленої проблеми, містити інформацію про культурно-історичний спадок, відображати мистецтво слово (найкращі зразки, які засвідчують естетику художнього опису через мовний ресурс). Спостереження над текстом спрямоване на розв'язання проблемних завдань, причому у змісті роботи над проєктами здобувачі вищої освіти формують власний банк прикладів, що засвідчують те чи те мовознавче явище, власні коментарі стосовно того чи того аспекту розкриття питання.

Ключові слова: текстоцентризм, науково-предметна підготовка, філологічні науки, мовні дисципліни, заклад вищої освіти, мовна особистість, фахове мовлення, фахова підготовка, когнітивна методика.

Text-centric approach in the study of language disciplines by higher education students

Tetiana Mishenina,

Doctor of Pedagogic Sciences, Candidate of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Ukrainian Language, Kryvyi Rih State Pedagogical University, 50000, Kryvyi Rih, Ukraine,

<http://orcid.org/0000-0002-5992-4035>

Serhiy Skidan,

Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Professor of the Department of Language Training, Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, Ukraine,

<http://orcid.org/0000-0002-9478-5341>

Abstract: *The publication is devoted to revealing the issue of applying a text-centric approach in the study of language disciplines by higher education students. The purpose of the article is to reveal the content and description of the implementation of a text-centric approach in the study of language units by higher*

education students. The implementation of the goal involved the following tasks: to analyze the scientific literature in order to clarify the content of the text-centric approach; to reveal the features of the implementation of the text-centric approach in the study of language disciplines by higher education students. **Methods.** The goal was achieved using methods of analysis and synthesis of pedagogical research on the essence of the text-centric approach in language teaching, language disciplines in professional training; the descriptive method was applied in the formulation of partially search and educational and research tasks, problems and contradictions brought up for discussion; speech material recommended for observation based on textual support.

Results. The text was considered from the following positions, such as: 1. Academic text, which contains scientific (industry) information sufficient to develop key competencies; acquisition of knowledge that will enable the successful solution of professionally oriented tasks. The academic text generally corresponds to the information content of the textbook recommended in the curriculum, while at the same time, in order to overcome the contradiction that lies in the assimilation of program material by applicants within the framework of didactically processed information, , expression of educational inquiries, as well as a motivational position regarding alternative points of view in the philological field. The introduction of problematic issues into the academic text will contribute to the formation of an idea of the object, concept, phenomenon under consideration, based on the polysemanticity of the thoughts of scientists. The procedure for filling the academic text with content involves the use of modern information technologies, which enables quick access to the resource (academic texts); raising problematic issues for discussion, performing partial search and educational and research tasks within the language discipline; integrative presentation of educational material, which allows the application of algorithms of observations and analysis used in other fields and related language disciplines. 2. Texts of different styles (text selected for observation

of linguistic material, application of algorithms for analyzing linguistic units, industry terms, supraphrasal units, etc.). The text for the study is presented as an object of linguistic consideration, the selection of the text is constantly updated in accordance with the problem posed, contains information about the cultural and historical heritage, reflects the art of the word (the best examples that demonstrate the aesthetics of artistic description through a linguistic resource). Observation of the text is aimed at solving problematic tasks, and in the content of work on projects, higher education students form their own bank of examples that demonstrate a particular linguistic phenomenon, their own comments on a particular aspect of the disclosure of the issue.

Key words: *textocentrism, scientific and subject training, philological sciences, language disciplines, higher education institution, language personality, professional speech, professional training, cognitive methodology.*

Постановка проблеми. У фаховій підготовці майбутніх спеціалістів вивчення мовних дисциплін орієнтоване традиційно на вироблення належного рівня фахового мовлення, уміння через добір мовних засобів обґрунтувати власну позицію, продукувати текст галузевого віднесення із використанням тезаурусу, виконувати фахово орієнтовані завдання, грамотно подавати текстовий супровід. У межах загальної підготовки мовні дисципліни охоплюють загальну мовну підготовку («Основи академічного письма» / «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова за професійним спрямуванням»); у межах науково-предметної підготовки здобувачі освіти вивчають навчальні дисципліни «Сучасна українська літературна мова», «Вступ до мовознавства», розвивають навички самостійного аналізу мовних фактів, виробляють комунікативно-стилістичні ознаки досконалого мовлення, вчаться самостійно працювати з науковою, науково-методичною літературою лінгвістичного характеру, застосовувати у фаховій

діяльності здобуті знання. Водночас в умовах інформаційного освітнього середовища й динамічного вітчизняного і міжнародного ринку праці мовна підготовка майбутніх фахівців має забезпечити функціональну грамотність, вміння спеціалістів позиціонувати мовний імідж; відповідно до запитів ринку безперервно підвищувати свій фаховий рівень через самоосвіту.

Відповідно, розуміння тексту академічного й тексту як об'єкта лінгвістичного дослідження, уведення таких текстів у вивчення мовних дисциплін здобувачами вищої освіти вможливує не лише засвоєння теоретичного матеріалу, що стосується мовних рівнів, але також вивчення функціональних стилів мовної системи задля продукування власних текстів. Академічний текст транслює викладач, також з академічним текстом працює здобувач вищої освіти, опрацьовуючи первинні академічні тексти. Потребує розгляду питання застосування текстоцентричного підходу у вивченні мовних дисциплін здобувачами вищої освіти в межах смислового поля когнітивної методики задля вироблення функціональної грамотності здобувачів вищої освіти у здійсненні критичного аналізу інформаційних складників тексту, складання архітектоніки власного академічного тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Текстоцентричний підхід у вивченні мови розглядають із позиції мотивації до вивчення тексту, підвищення читацької культури, розроблення текстотворчих технологій у вивченні мови, формування мовної компетентності здобувачів, відповідно, системних знань про мовну систему (С. Омельчук, М. Пентиліук [11, с. 38–45]), що дозволяє розробити алгоритм аналізу тексту за структурно-семантичними і змістовими характеристиками, тематичним тезаурусом. Текстоцентричний підхід та його можливості у провадженні навчального проєкту стали предметом вивчення педагогів-практиків, які дійшли висновку про інтелектуальний і творчий ресурс текстового супроводу у роботі здобувачів закладів загальної середньої освіти над проєктом (К. Гусенко [14, с. 70–141]), довели доцільність використання

текстоцентричного підходу у вивченні розділів мови (С. Марцин, О. Полозова [8, с. 20–22]). Досліджуючи питання розроблення технологій роботи з текстом здобувачів вищої освіти, здійснено спробу розкрити роль тексту у мовленнєвій діяльності здобувачів в оволодінні дисциплін гуманітарного циклу, окреслено наукові підходи до тексту, інтерпретовано текст як комунікативну систему (Н. Мордовцева [10, с. 70–141]). Проблему інтеграції наукових текстів в освітній процес закладу вищої освіти у вивченні української й іноземної мови оприявлено на рівні методології розвитку комунікативних і когнітивних навичок здобувачів, витлумачення тексту як основи розв’язання рецептивних і продуктивних завдань (Л. Черчата, Л. Король [18, с. 85–87]); розгляд сучасної освітньої парадигми з опертям на інтеграцію текстів різних галузей (лінгвістики, літературознавства, цифрових технологій), подальший аналіз ефективності міждисциплінарного підходу довели його ефективність і вплив на формування критичного мислення, вияв креативності у роботі над проектами, демонстрації динаміки академічних досягнень (О. Гарачковська, Н. Дмитренко, А. Ніколаєва [3, с. 85–87]); вплив технологій на розвиток мовної культури здобувачів (О. Павлишинець, Б. Петришак, Н. Бойчук [12, с. 301–306]). Міждисциплінарність у сучасному науково-педагогічному дискурсі, зокрема у вищій освіті уможливорює зміну освітньої парадигми, зокрема в питанні формування цілісної наукової картини світу фахівця у науково-предметній підготовці на основі текстоцентризму (І. Бірюк, Л. Назимок [2, с. 20–25]), визначає аксіологію вищої освіти як спрямованість на реалізацію міждисциплінарності (В. Ковальова [5, с. 36–40]). Інтегративне подання тексту в академічному вивченні в умовах закладу вищої освіти спрямовує на вивчення актуальних дискурсів медіаресурсу (М. Бутуріна, А. Бахметьєва, Л. Хотюн [9, с. 4; 16–18; 90–93]), технологій протидії інформаційним впливам, розпізнавання таких впливів на рівні вербалізації в межах моделей комунікації (Т. Мішеніна [13, с. 5–10]; Н. Улуханова [15, с. 35–44]; В. Демченко (вербалізація трендів

сучасного комунікативного простору) [1, с. 12–20]); літератури в медіапрочитанні й інтертекстуальному аналізі (Т. Гундорова [7, с. 5–20]); застосування текстоцентричного підходу задля розгляду літературно-художнього твору і дослідження вербального тла, особливостей ословлення концептів, конкретно-чуттєвих образів на базі інформації, пізнання світу (О. Черевченко [17, с. 3–6]).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми.

Напрацювання в царині застосування текстоцентричного підходу у мовній підготовці майбутніх фахівців загалом стосуються переважно обґрунтування критеріїв добору текстів стильового віднесення, зокрема які уможливають спостереження над мовним матеріалом, який вивчається (граматичне явище, формування уявлення про поняття, застосування на основі текстового фрагменту лінгвістичного аналізу мовних одиниць). Тексти, які розглядають здобувачі в опрацюванні мовних дисциплін, містять матеріал, який дібраний відповідно до мети дослідити спостережуване явище, сформувані поняття про те чи те мовознавче поняття, водночас в умовах цифрового поступу і можливості динамічного оновлення текстового супроводу добір дидактичного ресурсу важливо оновлювати у спільній співпраці здобувачів вищої освіти і викладача; текст за змістом може містити матеріал, опрацювання якого вимагає здійснення дослідницького пошуку, тому необхідно розробити тематику проєктів, які спрямовуватимуть здобувачів на осмислене спостереження над мовним матеріалом, розв'язання проблемних питань галузі. Також слід зважати на те, що академічний текст у лекційному викладі орієнтований насамперед на осмислення актуальних питань, пов'язаних із подальшими розвідками у філологічній, педагогічній та інших галузях. Текстовий супровід має складати зразки, які дозволяють через застосування методів здійснити спостереження, аналіз мовних одиниць задля продукування власного тексту, що має платформою аргументаційну базу власних пошуків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в розкритті змісту й опису реалізації текстоцентричного підходу у вивченні мовних одиниць здобувачами вищої освіти.

Основними завданнями є:

- проаналізувати наукову літературу з метою з'ясування змісту текстоцентричного підходу;
- розкрити особливості реалізації текстоцентричного підходу у вивченні мовних дисциплін здобувачами вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Текстоцентричний підхід, застосований у вивченні мовних дисциплін, полягає в організації роботи здобувачів вищої освіти через продукування тексту, що по-перше, транслює галузеву інформацію, по-друге, є результатом мовленнєвої діяльності особистості (мовна особистість демонструє комунікативну позицію, через аргументацію, логіку доведення, добір мовних засобів), по-третє, є об'єктом аналізу, тобто об'єктом лінгвістичного вивчення (спостереження над мовним матеріалом, розуміння інформації тексту та її інтерпретація, формування наукової картини світу в роботі академічним текстом, вивчення мовного матеріалу за принципами контекстності (граматичні явища спостережувані в контексті, тексти різного стильового уналежнення), системності (дослідження навчального матеріалу у взаємозалежностях, відповідно до закономірностей, мовних законів, чинників розвитку мовної системи)).

В оволодінні мовними дисциплінами у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів вагомим є робота з текстом, що орієнтує не лише ґрунтовне осмислення галузевої інформації, але також спонукає до виокремлення змістових блоків, які на етапі подальшого навчально-дослідницького пошуку сприятимуть виробленню компетентностей.

Текстоцентричний підхід до вивчення мовних дисциплін передбачає роботу майбутніх фахівців за напрямками:

1. Робота з науковим текстом (текст, дібраний викладачем задля ознайомлення, який містить теоретичний блок, питання, винесені на обговорення).

2. Робота з навчально-методичним текстом (текст, який добирають спільно викладач і здобувачі освіти; спрямований на ознайомлення з сучасними методичними напрацюваннями).

3. Робота з текстами різного стильового уналежнення (текст дібраний задля спостереження над мовним матеріалом, застосування алгоритмів аналізу мовних одиниць, галузевих термінів, надфразних єдностей тощо).

Добір текстів різного стильового спрямування й відповідно до жанристики у вивченні мовних дисциплін має низку рекомендованих опрацювань. Зокрема, ознайомлення майбутніх фахівців із текстами, що репрезентують специфіку стильового викладу, спонукає до осмисленого сприймання мовних норм, ознак стильового викладу.

До прикладу, у курсі «Сучасна українська літературна мова» добирали тексти функціональних стилів, слід підкреслити вагомість того, що дібрані тексти мають бути актуальними для вивчення, якщо це стосується точних стилів (наукового й офіційно-ділового), відтворювати культурно-історичний спадок, відображати мистецтво слова.

– Художні тексти добирають з метою актуалізації того чи того мовного явища, задля спостереження над особливостями функціонування мовних одиниць. До прикладу, системне вивчення понять дериватології (Розділ «Словотвір», навчальна дисципліна «Сучасна українська мова»), а також дослідження стильового потенціалу похідних мовних одиниць можливе за оприявлення здобувачам дериватів, функціональних у текстах усної народної творчості:

Завдання проблемного характеру через спостереження над мовним матеріалом: ознайомтесь із похідними іменниками; встановіть лексико-

словотвірну групу; встановіть випадки, коли суфікс *-к* додає семантичного відтінку: *Не так матір, як дочку, Бо хороша на личку; На городі дичка. Вчора була дівчинонька, Тепер молодичка; Я писанок написала, То всіх хлопців дарувала; Ой на горі монастир, До нього доріжка; Буду рибку варить – буду доливати* [16].

Завдання проблемного характеру через спостереження над мовним матеріалом: ознайомтесь із похідними іменниками; встановіть лексико-словотвірну групу; встановіть, яке семантичне значення реалізують похідні іменники, визначте словотвірні засоби: *Матусенька родила, Щоб дівчина любила; Заграй мені, музиченьку, різаком, різаком; А я в полі була, пшениченьку жала; Десь тут була подоляночка, Десь тут була молодесенька; Купив мені хустиночку – ось де вона на мені; А на дівки хусточки, А на хлопців є шлії, Бо хлопці довгошиї* [16].

Здобувачі разом із викладачем з'ясовують специфіку словотворення мовних одиниць (похідних іменників) із застосуванням методу словотвірного аналізу; визначають кількість продуктивних формантів, класифікують словотвірні типи, формують лексико-словотвірні групи; через метод спостереження обґрунтовують актуальність проблеми стилетвірної функції дериватів, вивчення дериваційних засобів. У такий спосіб здобувачі засвоюють навчальний матеріал через навчально-дослідницьку діяльність. З огляду на те, що сучасні інформаційні технології уможливають швидкий доступ до текстової інформації, а також її оновлення, зважаючи на актуальність, здобувачі мають змогу формувати власний академічний текст як результат власного пошуку; банк текстових фрагментів становить аргументаційну базу, також сприяє підвищенню художньо-естетичних смаків здобувачів у сприйманні текстів літературного мистецтва, підвищенню рівня культури мовлення, культури наукової мови у професійному спілкуванні.

Тексти, дібрані з власне академічних первинних текстів (публікації в наукових виданнях, автореферати, монографічні дослідження) можуть становити матеріал для обговорення, який здобувачі опрацьовують самостійно в електронній системі навчальної комунікації. Особливістю добору таких текстів є альтернативність наукових позицій, що спонукає до власного пошуку у підготовці до питань, винесених на обговорення.

Варто підкреслити те, що академічні тексти навчального змісту (підручники, посібники, довідкова література) репрезентують дидактично оброблену інформацію; наукова дискусія, що точиться, відповідно до галузевого поступу, почасти залишається як альтернативна. До ґрунтового наукового пошуку здобувачі звертаються, працюючи над проєктами (курсowymi / магістерськими) або групowymi проєктами (у межах вивчення окремої теми чи розділу), вирішуючи наукове завдання.

Робота з такими текстами передбачає дотримання таких процедурних складників:

- Ознайомлення здобувачів із метою і планом заняття (проєкту).
- Окреслити суперечливі позиції, які потребують розв’язання, орієнтують на різні позиції в тому чи тому питанні (до прикладу, у вивченні дисципліни «Сучасна українська літературна мова», розділ «Морфологія», здобувачі формують портфолію, у якому добирають самостійно матеріал, який дозволяє дискутувати щодо класифікації мовних одиниць (частин мови) – гомогенною (за одним критерієм) й гетерогенною (за різнорідними критеріями). Проблемне запитання: визначте частиномовну належність слів: *пальто зелене, смарагдове, вишневе, сіре, сірасте* – *пальто хакі, сукня електрик, машина кольору цукор, колір мокрого асфальту*.

Здобувачі добирають ілюстративний матеріал до аргументованих позицій, наводять цитації дослідників. Порівнюють альтернативні позиції з усталеною нині в сучасному мовознавстві, де основою класифікації є

морфологічний принцип (ознака наявності або відсутності у слів парадигми відмінювання), що доповнений синтаксичним (здатність слів поєднуватись з іншими словами – утворення словосполучень і речень) і лексико-семантичним. Така робота з первинними академічними текстами сприяє усвідомленню проблеми, змісту наукової дискусії окресленого питання, а також виробляє вміння грамотно застосовувати алгоритм задля здійснення мовного аналізу частин мови. Ідеться також про засвоєння теоретичних знань на методологічному рівні, що сприяє формуванню критичного мислення, наукової картини світу, оволодінню методами наукового пошуку у процесі фахової підготовки.

– Здобувачі ознайомлюються зі змістом матеріалу відповідно до рекомендованої літератури з навчальної дисципліни. Слід підкреслити те, що здобувачі мають усвідомити, що подана інформація (у рекомендованому навчальному виданні; у текстовому супроводі до інформаційної або проблемної лекції) не становить викінчене наукове знання, що забезпечить формування наукової картини світу, дозволить пізнати достеменно наукову галузь (зокрема у межах розгляду – філологічні науки). Таке розуміння наукового пізнання формує культуру науково-дослідницької діяльності, навчально-дослідницького пошуку, сприяє розвитку критичного мислення.

– Самостійна робота здобувачів спрямована на поглиблення й розширення матеріалу, слід зацентровувати увагу на тому, що така діяльність не лише поглиблює знання з наукової (філологічної) галузі, але також є необхідною в майбутній фаховій реалізації. Виконуючи самостійну роботу, здобувачі виявляють творче розуміння того, як спродувати власний текст. До прикладу, наводимо зразки сформульованих завдань для самостійної роботи у змісті курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (Переклад інтернаціональних слів у підстилях офіційно-ділового стилю (наукового) іноземної мови: зіставний аспект. Поняття термінів і реалій, їх переклад тексту

закону. Доберіть зразки текстових фрагментів (до 300 слів) за фахом, які демонструють моделі процесу перекладу: 1) ситуативно-денотативну; 2) трансформаційну; 3) семантичну; 4) інтерпретаційну. Подайте обґрунтування доцільності моделі перекладу. Схарактеризуйте специфіку моделей за лексичними і граматичними характеристиками.).

– Робота з первинними власне науковими текстами спрямовує також на вироблення культури провадження наукової дискусії. Працюючи з текстами різних авторів, здобувачі спостерігають мовний дискурс, звертають увагу на термінологічне вживання, побудову синтаксичних конструкцій у тісному взаємозв'язку з логікою викладу. У навчальній дискусії здобувачі висловлюють позиції, спираючись на аргументи, наводячи цитати, які дібрали попередньо, опрацьовуючи тему. Цитати і власні коментарі складають авторське портфоліо, що відображає напрацювання майбутніх фахівців, дозволяє в подальшому вводити в усну комунікацію конструкції з чужою мовою з урахуванням правил хеджування.

Рекомендованими в роботі з первинними текстами є надання коментаря до завдання з мовної дисципліни, зокрема з формулювання пояснення мовного явища чи обґрунтування класифікації мовних одиниць, визначення їхнього лінгвістичного статусу. Подібні завдання є частково-дослідницькими за способом подання навчального матеріалу, спонукають до осмисленого його сприйняття через розв'язання проблемного завдання або розгляду суперечності з опертям на теоретичне обґрунтування. До прикладу, у вивченні стильових особливостей сучасної художньої літератури (художній стиль, текст стильового увідповіднення, жанр і текст, система зображально-виражальних засобів, пряме і переносне значення, типи перенесень). Здобувачам пропонували ознайомитись із фрагментами текстів вітчизняного мистецтва ХІХ – початку ХХІ століття, визначити стилетвірний потенціал слів із переносним значенням, виокремити тематичні групи.

У роботі з термінами майбутні фахівці виробляють культуру опрацювання роботи з лексикографічними джерелами, оскільки задля здійснення наукового пошуку необхідно здійснити дефініційний аналіз розглядуваних понять, навколо яких точиться дискусія (до прикладу, здобувачі здійснюють аналіз дефініцій, уведених до наукового обігу, зіставляють формулювання дефініцій, визначають спільні й відмінні риси, оприявлюють текстові цитації на доведення доречності формулювань: **прикметник** – *самостійна частина мови, що виражає статичну (непроцесуальну) ознаку предмета, граматично виявлену в синтаксично залежних граматичних категоріях роду, числа і відмінка; прикметник* – *частина мови з атрибутивною та предикативною функціями, яка має категоріальне значення не процесуальної ознаки предмета, вираженої синтаксичними категоріями роду, числа, відмінка, категорією членності / нечленності й суфіксами* [4, с. 89]). Робота з фаховими термінами виробляє вміння здобувачів формулювати проблему з їх використанням, відповідно, мислити цими поняттями у вибудові мисленнєвих ланцюжків. До прикладу, аналіз явища *транспозиція* в мовознавстві визначає роботу з термінами, як-от: *субстантивізація, ад'єктивізація, адвербіалізація, прономоналізація, вербалізація* (проблемне завдання – встановити види транспозицій (*Син учителюватиме. Ситий голодного не розуміє. Флегматично зима тротуаром поскрипує. Сад хазяїна навесні квітував білосніжними вишнями*), дібрати приклади транспозиційних переходів у текстах художнього стилю; у наведених фрагментах визначити тип / типи транспозицій: *Кобзар співав в пустелі Косаралу, / у казематі батюшки-царя. / Кайдани, шаленіючи, бряжчали, / щоб заглушити пісню Кобзаря. А пісня наростала у засланні. / А пісня грати розбивала вщент. / Правдивій пісні, передзвін кайданів – то тільки звичний акомпанемент* [6, с. 239]; *Переступи межу оторопіння / Чи є у тебе час на манівці? На обрії вселюдського терпіння / вже сходить сонце / у терновому вінці* [6, с. 261]; поміркувати, де можна

створити умови для міжкатегоріальної транспозиції. У спостереженні над дериваційним ланцюжком здобувачі також встановлюють узаємозв'язок між формально-граматичною і семантико-семантичною модифікацією речення відповідно до закономірностей дериваційного синтаксису і транспозиційними змінами.

Окремим проектом у вивченні теми «Прикметник як частина мови» було вивчення видів транспозиції – ад'єктивації й субстантивації прикметників. До прикладу, ад'єктивація синтаксичного ступеня пов'язана зі зміною категоріальної функції слова, спричинене змінами у формально-граматичній і семантико-синтаксичній структурі речення (до прикладу, утворення присвійних прикметників у результаті дериваційних трансформацій: *Богдан має будинок – Будинок Богдана – Богданів будинок*); семантична ад'єктивація полягає у випадках переходу відносних прикметників у якісні (*життєвий шлях – життєва порада, картинна галерея – картинна зовнішність, малиновий сік – малиновий світанок*). Працюючи з академічними текстами, художніми текстами задля спостереження над мовним матеріалом, здобувачі досліджують процес перенесення ознаки у прикметникові, встановлюють закономірність можливості метафоризації на основі спільних компонентів, ознаки (*шовкова тканина – шовкова трава – подібність тактильних відчуттів*), формують уявлення про тенденцію переходу відносних прикметників у якісні (до прикладу, ознака за кольором – *сукня вишнева, аквамаринова (зеленувато-голуба), гранатова (вишнево-червона), смарагдова (яскраво-зелена)*); ознака за слуховим сприйманням (*голос оксамитовий, сміх срібний, джерельний*); тенденцію переходу від назв металів (*залізний, мідний, сталевий*), мінералів та каменів (*агатівий, кам'яний, кришталевий*), рослин (*барвінковий, волошковий, лавандовий, полинний, пшеничний*). Здобувачі самостійно продукують академічний текст, у якому відображають узагальнення, здійснювані на основі спостереження над мовним матеріалом, формують банк мовних реалізацій,

відібраних у власному пошукові. Слід звернути увагу на реалізацію міжпредметних зв'язків у розв'язанні поставлених завдань, оскільки навчальна проблема апелює до актуалізації знань з інших суголосних галузей, а також інших розділів виучуваної мовної дисципліни.

Робота з термінами також передбачає ознайомлення з академічними текстами авторів, які досліджуване мовознавче явище чи описуваний мовний ресурс визначають дефініційно по-різному. Відповідно, здобувачі, вивчаючи аргументаційну позицію, вибудовують власну, добирають ілюстративний матеріал із текстів різного стильового спрямування. До прикладу, здобувачів складають портфоліо стосовно питання термінологічного опису градації ознаки. Наводимо компресований аналітичний текст, побудований на основі опрацювання викладів стосовно цього питання: наявність в окремому предметі більшої або меншої міри ознаки передають граматичні форми, що належать до *категорії кількісної градації ознаки* (термін О. Безпояско; Граматика української мови, 1993), для якої є відповідний еталон звичайної кількості ознаки як реальної величини, від якої починається вимір того чи того типу ознаки предмета: *синюватий – синястий – синенький – синесенький – синісінький – синій – синезний, синюций; синій – пресиній – засиній*. Розглядувана категорія дефініційно визначається також як: *категорія безвідносної міри якості предмета; категорія суб'єктивної оцінки якості предмета* (Д. Баранник; Сучасна українська літературна мова / за ред. І. Білодіда, 1969); *категорія недостатнього ступеня вияву ознаки* (-уват- (-юват-), -ав, -аст); *категорія надмірної інтенсивності ознаки* (-енн, -езн / -елезн, -уч- (-юч-), -уц- (-юц-), -ач, за-, пра-, пре-, над-, супер-, архі-); *категорія суб'єктивної оцінки якості* (-еньк-, -есеньк- / -ісіньк-, -усіньк / -юсіньк-); *категорія надміру супровідної ознаки* (-ат, -аст, -ист, -овит) (термін І. Вихованця; Теоретична морфологія української мови, 2004).

Здобувачі укладають таблицю відповідності у вираженні градації міри ознаки морфологічними засобами; словник дериваційних ланцюжків, що репрезентують різні семантичні значення (напр. суфікс *-еньк* має такі реалізації, як-от: невелика міра ознаки, яку має предмет (*високий – височенький*); зовнішні та внутрішні риси особи, властивості предмета (*низький – низенький*); смакові характеристики (*солоний – солоненький*); суфікси *-есеньк / -ісіньк, -усіньк / -юсіньк* реалізують значення посиленого ступеня зменшеної ознаки (*дрібний – ...*). Здобувачі з допомогою викладача висновують про те, що афікси вносять сему здрібності, градація якої в реальних об'єктах подана в зменшено-кількісних вимірах; відповідно, міра якості ознаки, відтворена прикметником, зацентровує мовця на кількісно малих її формах. Поряд із кількісними параметрами якісної ознаки суфікси здрібності формують у прикметниках експресивно-оцінний відтінок (зокрема, закономірним є суголосність відтінку зменшеності зі значенням пестливості у прикметникових формах із суфіксом *-еньк* із заввагою до тематичної групи ад'єктивів – на позначення рис характеру, кольору, форми), завдяки якому відтворюється суб'єктивно-експресивне ставлення мовця до ознаки предмета, значення суб'єктивної оцінки здатне супроводжуватися значенням великої міри якості (зокрема у прикметниках із суфіксами *-есеньк, -ісіньк, -юсіньк*).

Здобувачам рекомендовано запропонувати визначити стилетвірну роль прикметників з демінутивними суфіксами у наведених фрагментах народнопісенного матеріалу на прикладі усталених епітетів, як-от: *явір зелененький, козак молоденький, камінь біленький, голуб сивенький, вітер буйнесенький*.

Здійснюючи мовний, стилістичний і компонентний аналіз мовних одиниць, здобувачі висновують щодо особливостей функціонування, структури дериваційного ланцюжка, встановлюють між тематичною групою мовних одиниць і здатність у поєднанні із зменшено-пестливими суфіксами

реалізувати те чи те конотативне значення. Майбутні фахівці за такого підходу до вивчення навчального матеріалу підвищують рівень естетичної культури, що реалізовано у відповідних комунікативно-стилістичних ознаках мовлення (точність, виразність, образність у доборі мовного ресурсу у продукуванні власних текстів).

У вивченні інтегративної мовної дисципліни «Основи мовної комунікації» здобувачі укладають класифікацію засобів і методів масовокомунікаційного впливу, демонструють дібраними з медіапростору прикладами; аналізують моделі масової комунікації, а саме семіотичні, прикладні моделі; ознайомлюються з медіатекстами, визначають співвідношення змісту і форми, естетичний вимір, встановлюють, що для медіатексту характерною ознакою є фактологічність, інтертекстуальність, подієвість, алюзійність.

Рекомендовано при опрацюванні медіатекстів добирати фрагменти різного жанрового уналежнення, що не лише розширює спектр пошуку, сприяє виробленню вмінь і навичок продукувати медіатексти, здійснювати аналіз текстів за архітектонікою комікативного дискурсу («мільна опера»; пісня як комунікація; анекдот у медіадискурсі; телевізійні новини).

Інтегративне подання навчального матеріалу уможлиблює досягти суголосність тем, розглядуваних у змісті інших навчальних дисциплін (як мовних, так і літературних), як-от: «Актуальні проблеми української історії та культури», «Основи академічного письма», «Вступ до мовознавства», «Сучасна українська літературна мова», «Історія української літератури». У результаті опрацювання текстового медійного матеріалу здобувачі розв'язують проблему естетичних критеріїв медіатекстів і їх впливу на громадянську думку, можливості виховного ідеалу, втіленого в таких текстах; здійснюють мовностилістичний аналіз художніх і медіатекстів, створюють інформаційно-

пропагандистські тексти у межах семіотичних і прикладних моделей комунікації, аналізують законодавчу базу сучасного медіапростору.

Висновки. Застосування текстоцентричного підходу у вивченні мовних дисциплін здобувачами вищої освіти дозволяє спроектувати освітню діяльність із використанням *академічних текстів* (це сприяє формуванню наукової картини світу, виробленню термінологічної компетентності, уміння формулювати навчальну проблему із використанням термінів, уміння продукувати власні академічні тексти в навчальній і науковій комунікації); використанням *текстів різного стильового уналежнення* задля спостереження над мовним матеріалом, що визначає напрям навчальної комунікації, де текст є об'єктом лінгвістичного дослідження.

Перспективами подальших досліджень є вивчення питання застосування текстоцентричного підходу на інтегративних засадах у підготовці майбутніх фахівців в умовах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Актуальні тренди сучасного комунікативного простору : колективна монографія / за ред. В. Д. Демченка. Дніпро : Грані, 2020. 100 с.
2. Бірюк І., Назимок Л. Міждисциплінарність у сучасному науково-педагогічному дискурсі. Освіта і розвиток. 2024. № 1. С. 17–25.
3. Гарачковська, О. О., Дмитренко, Н. В., & Ніколаєва, А. А. (2025). Моделювання міждисциплінарного підходу у викладанні філологічних дисциплін у закладах освіти України. *Педагогічна Академія: наукові записки*, (17). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15236548>
4. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академія, 2004. 336 с.
5. Ковальова В. Стратегія міждисциплінарності у вищій освіті України. *Наукові записки*. 2021. № 2. С. 34–41.

6. Костенко Л. В. Вибране. Київ : Дніпро, 1989. 559 с.

7. Література на полі медій : колект. монографія / на пошану Д. Наливайка / ред. Гундорова Т. І. та Сиваченко Г. М. Київ, 2019. 400 с. URL : <http://www.ilnan.gov.ua/index.php/uk/publikatsii/item/653-literatura-na-poli-medii-zbirka-naukovykh-prats-viddiluteorii-literatury-ta-komparatyvistyky-institutuliteratury-im-thshevchenka-nan-ukrainy-red-hundorova-t-i-syvachenko-h-m-k-2018-633-s>

8. Марцин С. О., Полозова О. О. Використання текстоцентричного підходу під час вивчення відкремлених членів речення на уроках української мови у 8 класі. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 82. Т. 2. С. 19–23. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/82.2.3>

9. Медіанаративи : колект. монографія / М. Бутиріна, А. Бахметьєва, О. Гудошник, О. Кирилова, Л. Хотюн. Дніпро : Ліра, 2022. 116 с. ISBN 978-966-981-600-9

10. Мордовцева Н. Особливості реалізації текстоцентричного підходу в навчанні професійного мовлення студентів. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. № 38 (2). С. 63–68. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.3810>.

11. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.

12. Павлишинець О., Петришак Б., Бойчук Н. Вплив технологій на розвиток мовної культури: аспекти комунікації в цифровому середовищі. *Вісник науки та освіти. Серії: філологія, культура і мистецтво, педагогіка, історія та археологія, соціологія*. 2024. № 3(21). С. 301–312. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-3\(21\)-301-312](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-3(21)-301-312)

13. Робоча програма навчальної дисципліни «Основи масової комунікації» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі

знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності – 014 Середня освіта, предметної спеціальності – 014.01 Середня освіта (Українська мова і література). Кривий Ріг, 2023. 25 с. <https://moodle.kdpu.edu.ua/course/view.php?id=110>

14. Сучасна українська лінгводидактика: теорія і практика навчання мови в закладах освіти : колективна монографія / за заг. ред. О. О. Маленко. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2024. 268 с.

15. Уханова Н. С. Проблеми протидії негативним інформаційним впливам та захисту інформаційної безпеки людини суспільства : монографія / за заг. ред. В. Пилипчука. Київ-Одеса : Фенікс, 2022. 120 с.

16. Хороводні та ігрові пісні. *Танцювальні пісні*. Упорядкували О. І. Дей, М. Г. Марченко, А. І. Гуменюк. Академія Наук УРСР. Українська народна творчість. Київ : «Наукова думка», 1970. 804 с. С. 65–103.

17. Червченко О. М. Реалізація ідей текстоцентризму у практичній роботі зі студентами. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 70, Т. № 2. С. 260–265. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-2-39>

18. Черчата Л. М., Король Л. Л. Використання текстоцентричного підходу до формування іноземномовних умінь студентів нефілологічних спеціальностей. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Т. 2, вип. 34. С. 84–89. URL http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/34/part_2/16.pdf